

УДК 343.2

DOI: 10.33098/2078-6670.2021.12.24.209-214

«ЗЛОЧИННЕ ЛІДЕРСТВО» У ПРОЄКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Тома Маріана Георгіївна,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, Україна, 58000
e-mail: m.toma@chnu.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4825-809X>

Мета. Метою дослідження є новий проект Кримінального кодексу України а саме, що стосується встановлення правових підстав притягнення до кримінальної відповідальності за «Злочинне лідерство», метою також є дослідження поняття «Злочинне лідерство», та «Лідер». **Методика.** Методика включає всебічний комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків та рекомендацій. Досліджуючи дану проблематику автором використовувались наступні методи наукового пізнання: термінологічний, логіко-семантичний, системно-структурний, логіко-нормативний, порівняльно-правовий. **Результати:** в процесі дослідження визначено, що важливою, центральною фігурою злочинних угруповань є лідер, він є центром злочинного середовища, керівником. Лідер згуртовує злочинну сім'ю в психологічному розумінні, надає її діяльності цілеспрямований та єдиний характер. Злочинна діяльність та прагнення до максимального злочинного прибутку потребує управління та координацію діянь учасників. Здійснюючи порівняльний аналіз дійшли висновку, що проект Кримінального кодексу України пропонує нову редакцію статті яка передбачає відповідальність за «Злочинне лідерство», тим самим виокремивши їх від давно відомих нам видів співучасті, за рахунок центральної фігури «лідера», який є координуючою фігурою всіх ланок злочинних груп та організацій. **Наукова новизна.** В процесі дослідження встановлено, поняття лідер – той, хто веде, що йде попереду, завжди перемагає, є членом групи, всі учасники якої визнають його керівництво, покладаються на нього в прийнятті серйозних рішень і вирішенні важливих проблем, також досліджено поняття лідерство – це різновид влади, специфікою якої є спрямованість зверху донизу, а також те, що її носієм виступає не більшість, а одна людина або група осіб. Таким чином поняттям лідер та лідерство, відображені в кримінальному законі як феномен злочинності. **Практична значимість.** Результати дослідження в подальшому можуть бути застосовані в правотворчій діяльності для вдосконалення норм чинного кримінального законодавства, що передбачає захист прав та інтересів країни та суспільства від злочинних посягань з боку вищої касті «Злочинного лідерства», а також для подальшого наукового дослідження обраної проблематики.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, лідер, лідерство, злочинна група та злочинна організація, ієрархія, каста.

Mariana Toma

PhD in Law, assistant of Criminal Law Department
Yuri Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsyubynskoho Street 2, Chernivtsi, Ukraine, 58000
e-mail: m.toma@chnu.edu.ua

«CRIMINAL LEADERSHIP» IN THE PROJECTS CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Purpose. The purpose of the study is a new draft of the Criminal Code of Ukraine, namely, to establish the legal grounds for criminal prosecution for «Criminal Leadership», the purpose is also to study the concept of «Criminal Leadership» and «Leader». **The methodology.** The methodology includes a comprehensive analysis and generalization of available scientific and theoretical material and the formulation of relevant conclusions and recommendations. Investigating this issue, the author used the following methods of scientific knowledge: terminological, logical-semantic, system-structural, logical-normative, comparative-legal. **Results:** in the process of research it was determined that an important, central figure of criminal groups is the leader, he is the center of the criminal environment, the leader. The leader unites the criminal family in the psychological sense, gives its activities a purposeful and unified character. Criminal activity and the desire for maximum criminal profit requires management and coordination of actions of participants. Carrying out a comparative analysis, we concluded that

the draft Criminal Code of Ukraine proposes a new version of the article which provides for liability for "Criminal Leadership", thus separating them from long-known types of complicity, due to the central figure of "leader", which is the coordinating figure of all groups and organizations. **Scientific novelty.** The study found that the concept of leader - the one who leads, always wins, with a member of the group, all members of which recognize his leadership, rely on him in making serious decisions and solving important problems, also explored the concept of leadership - a kind power, the specificity of which is the direction from top to bottom, as well as the fact that its bearer is not the majority, but one person or group of people. Thus, the concepts of leader and leadership are reflected in criminal law as a phenomenon of crime. **Practical significance.** The results of the study can be further used in lawmaking to improve the current criminal law, which protects the rights and interests of the country and society from criminal encroachments by the upper caste of «Criminal Leadership», as well as for further research on selected issues.

Key words: criminal responsibility, leader, leadership, criminal group and criminal organization, hierarchy, caste.

Постановка проблеми. В умовах розбудови незалежної та правової держави Україна кримінально-протиправна діяльність злочинних угруповань останнім часом постійно на слуху. Світ змінюється і разом з тим змінюється і вдосконалюється і злочинність, точніше особи які вчиняють злочинні посягання підвищують рівень своєї злочинної кваліфікації. Традиційно вже протягом кількох десятиліть використовується поняття поділу влади в злочинному світі. Кого тільки нам не представляло цей злочинний світ, і організаторів і керівників, «зłodіїв у законі», та ін. Проте відповідальність за посягання представників злочинного лідерства – новела Кримінального кодексу України, і з цим практикам та науковцям в галузі кримінального права слід розібратись. Реформування кримінально-процесуального законодавства все більше акцентує увагу на протидію злочинності а саме вчинених злочинними угрупованнями. Злочинна діяльність організованих груп та злочинних організацій негативно впливає на стабільність країни в політичній, економічній та інших сферах життєдіяльності нашої держави. Діяльність таких організацій пригальмовує розвиток та нормальне функціонування ринкових відносин, завдаючи шкоду як фізичним так і юридичним особам, створюючи загрозу насамперед національній безпеці України. Так, відповідно до статистичних даних МВС України з 2008 року по 2014 ми бачимо зменшення таких злочинних організацій то з початку АТО (антитерористичної операції) на сході нашої країни ми бачимо, різке зростання та числа злочинних організацій, та стрімке зростання вчинення ними тяжких та особливо тяжких злочинів. Ситуація, яка склалась вимагає негайного вжиття невідкладних організаційних та управлінських заходів, щодо вдосконалення законодавства яка регулює сферу протидії злочинним проявам вчинених злочинними організаціями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі моменти захисту від злочинних посягань вчинених злочинними організаціями знайшли своє відображення в наукових працях В.Й. Коржанський, О.О. Кваша, В.О. Навроцький, Ю.М. Антонян, А.І.Гуров, О. Джужа, А.Р. Ратінов, Г.П. Жаровська, Ю, М. Антонян, О.М. Костенко та ін.

Постановка завдання. В рамках даного дослідження проаналізовані ключові аспекти злочинного лідерства, також завдання полягає в розкритті як теоретичного так і практичного розуміння поняття «лідерства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток будь якої держави світу неминучим має наслідком еволюцію та зміни у всіх її сферах життєдіяльності в тому числі і правової системи. Україна в свою чергу обравши європейський напрямок, зобов'язалась дотримуватись високих вимог та якості свого національного законодавства. В результаті правова система нашої держави в тому числі і кримінальна юстиція має пройти тернистий, тривалий етап реформування.

Текст розробки нового проекту Кримінального кодексу України, гостро акцентує увагу на ті кримінально правові норми, які регулюють питання притягнення до кримінальної відповідальності «кримінальних/злочинних авторитетів».

Таким чином, з метою охорони суспільних відносин завданням якого і має Кримінальний кодекс України 4 червня 2020 року Верховна Рада України і прийняла закон який є чинним і нині Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою», в законі закріплено відповідальність за діяння яке передбачає встановлення або поширення злочинного впливу, організація та сприяння у проведенні або участі злочинному зібранні/ сходці, зверненні та застосуванні злочинного впливу [1]. Метою закону є протидія та припинення діяльності злочинних спільнот, організацій, та їх представників причетних до їх створення та функціонування, а також притягнення до кримінальної відповідальності їх учасників, лідерів та «зłodіїв у законі».

Що ж стосується «Злочинного лідерства» в проекті нового Кримінального кодексу України варто деталізувати саме поняття лідера, що ж в ньому закладено. В тексті проекту в статті 5.1.3. зазначається, що «Злочинне лідерство» характеризується наступними альтернативними діями: а) «лідер» запроваджує правила поведінки для учасників однієї чи кількох злочинних організацій чи поширила їх на інших осіб; б) одноосібно або за участі інших осіб примушує до дотримання таких правил; в) представляє злочинну організацію у перемовинах з іншими особами щодо злочинної діяльності; г) організувала зібрання представників злочинних організацій чи осіб, які виступають від імені чи в інтересах груп, які мають ознаки злочинних організацій; д) розпорядилась застосувати насильство або інші заходи впливу щодо учасника злочинної організації чи особи, яка протидіє злочинній організації, або е) розпорядилась формуванням та витратами спільних активів однієї чи кількох злочинних організацій [2].

Якщо аналізувати та прогнозувати розвиток організованої злочинності, слід зауважити, що в подальшому їхнє інтенсивне консолідоване злочинне середовище та розгалуженість їхніх злочинних структур в тому числі транснаціональний та міжрегіональний злочинний характер їхньої діяльності, який як ми бачимо спрямований на розширення контролю над найприбутковішими сферами легального та нелегального бізнесу, до числа яких тепер входять особи які раніше не мали нічого спільного з кримінальних світом, стають їхніми учасниками. Каталізаторами таких негативних явищ є організатори, керівники, лідери кримінального світу.

Якщо розглянути саме поняття *лідер* (від англ. leader – провідний, керівник) – той, хто веде, особистість яка користується авторитетом в групі, і за якою група визнає право приймати рішення, всі учасники визнають його керівництво, покладаються на нього в прийнятті серйозних рішень і вирішенні важливих проблем. А що ж до поняття *лідерство* – це різновид влади, специфікою якої є спрямованість зверху донизу, а також те, що її носієм виступає не більшість, а одна людина або група осіб.

Загально-визначеними правилами та законодавчо визначені поняття співучасників - це особи, які об'єдналися з метою вчинення умисного кримінально-протиправного діяння. Сучасне кримінальне законодавство України виділяє 4 види таких співучасників: організатор, виконавець, підбурювач та пособник [3, с. 122-125]. У кримінальному праві лідера злочинної організації, як правило ототожнюють з організатором. Проте, у науковій літературі вирує думка, що поняття «лідер» значно ширше чим поняття «організатор» [4, с. 38]. Тому на нашу думку варто використовувати обидві поняття, з урахуванням їх різноплановості.

До сфери впливу лідера на нашу належать різного характеру важливі аспекти такі, як розроблення стратегічної спрямованості злочинної діяльності на «підконтрольній» йому території, здійснення загального керівництва ходом виконання злочинною організацією своїх протиправних діянь, вживання заходів протидії правоохоронним органам у функціонуванні та розкриті їх злочинної діяльності.

Діяльність лідера сприяє успішному функціонуванню злочинної групи чи організації учасником якої він є, поліпшує її діяльність, проте особисто ніяких активних дій із створення злочинної групи чи злочинної організації та її керівництва не вчиняє. Лідер у ряді випадків, не є тільки контролюючою фігурою на певній території підконтрольною йому, але й має своє протиправне угруповання за допомогою якою реалізовує свої злочинні задуми [4, с. 39].

Функції лідера злочинних угруповань, як вже зазначалось відмежовується від функцій організатора. Лідер на противагу організатору може бути генератором дій, продумати та спланувати злочинні наміри, плани, та передавати їх учасникам, які мають об'єктивні та суб'єктивні можливості їх втілення, проте особисто він ніякої участі в їх реалізації не бере. Межа між намірами, планами та активними діями втілення протиправних задумів є тією межею, де починає працювати механізм кримінально-правових норма національного законодавства.

Досліджуючи дану проблематику варто зазначити, що в природі існує певна класифікація «лідерів»: 1) «лідер (організатор)» - характеризується активною участю; 2) «лідер (генератор ідей)» - тіньовий учасник.

До першої категорії входять, як ми вже розуміємо, активний учасник злочинного угруповання, який залишає за собою приймати важливі рішення злочинного угруповання, керувати ними, в злочинних угрупованнях яка складається з двох або ж трьох учасників, лідер не проявляється чітко, скоріше його функції спрямовані не керівництво такими групами, проте його «функціональна роль» яскраво виражена в більш складних злочинних угрупованнях.

До другої категорії лідерів (генераторів ідей) відносимо тіньових центральних фігур, які вкладають свої протиправні задуми в голови та говорять вустами найбільш авторитетних злочинних угруповань, поважають кримінальний закон та не вчиняють жодних кримінально-протиправних діянь передбачених кримінальним законодавством, і тіньовими фігурами, які перебувають на відстані, чому нерідко їх зовнішність залишається невідомою для рядових учасників злочинних угруповань.

Створення злочинної групи або організації передбачає розподіл функцій між учасниками, узгодженість відносин лідерства та підпорядкованості, вказує на функціонально-ієрархічну структуру злочинного об'єднання. Ієрархічність вказує на системно-структурну побудову злочинного об'єднання, яка має наступні риси:

- загального керівника (лідера);
- чітку підпорядкованість інших членів злочинного об'єднання керівнику (лідеру);
- зв'язки між вищими а нижчими структурними злочинними угрупованнями;
- загальні норми правила поведінки злочинного об'єднання.

При вчиненні кримінальних правопорушень злочинними групами або ж злочинними організаціями насамперед слід звернути увагу на їх структуру.

На думку В.Г. Гриб в злочинній групі варто виділити наступні блоки:

- керівництво;
- «розвідка», «контррозвідка» та «радники - спеціалісти»;
- куратори певних територій;

- матеріальне забезпечення;
- виконавці [5].

Тому ми бачимо як чітко простежується інша (незалежна) форма злочинної організаторської діяльності – керівництво, яка існує лише в стійкій організованій злочинній групі та злочинній організації, котра в свою чергу передбачає: планування тривалої злочинної діяльності; розробку нових методів вчинення злочинів; підтримку зв'язків між членами групи; контроль за дисципліною; регулювання матеріального забезпечення групи; підбір нових співучасників; збір інформації щодо можливості вчинення нових злочинів [6, с. 136]. Керівництво і лідерство – персоніфіковані форми соціального контролю та інтеграції всіх механізмів і способів соціально-психологічного впливу з метою досягнення максимального ефекту в груповій діяльності та спілкуванні.

Висновки. В межах цього дослідження зроблено спробу детально розкрити поняття та роль лідера в контексті «злочинного лідерства», як вбачаємо лідерські здібності навички та вміння управляти людьми забезпечуються за рахунок емоційного холоду, який блокує суб'єктивні можливості до співпереживання. Проте, ця риса характеру і лінія поведінки дозволяє зберегти необхідну соціально-психологічну дистанцію з людьми, чітко прораховувати та створювати умови для найбільш важливих моментів і на основі цього приймати раціональні рішення.

Отже, якщо детально розібратись з визначенням лідера організованого злочинного угруповання дозволить не тільки правильно тлумачити таке юридичне поняття як «злочинне лідерство», але й забезпечить максимально успішну роботу органів внутрішніх справ у боротьбі та протидії з організованою злочинністю.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою: Закон України від 4 червня 2020 р. № 671-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#n7>.
2. Текст проекту Кримінального кодексу України від 25.07.2021 <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/08/12/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-25-07-2021-1.pdf>
3. Жаровська Г.П., Ющик О.І. Кримінальне право України (Загальна частина): навч. посіб. Чернівці: Чернівецький нац. Ун-т, 2013. 304 с.
4. Быков В.М. Лідерство в преступных группах .*Законность*. М., 1997. № 4. С. 37-40.
5. Гриб В.Г. Противодействие организованной преступности: учебное пособие для вузов/ Под. ред. А.И. Гурова, В.С. Овчинского. М.: ИНФРА-М., 2001.
6. Столбовий В.П. Правова характеристика організатора, керівника, лідера організованих злочинних угруповань. *Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України*. Львів: ЛЮІ МВС України, 2004. № 1. С. 124–146.

References

1. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning Liability for Crimes Committed by the Criminal Community: Law of Ukraine № 671-IX (2020, June 4). Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#n7>. (in Ukrainian)
2. The text of the draft Criminal Code of Ukraine (2021, July 25). Retrived from: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/08/12/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-25-07-2021-1.pdf> (in Ukrainian)

3. Zharovska, H.P., Yushchik, O.I. (2013). Kryminalne pravo Ukrainy (Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine (General part)]. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. Un-t, 304 p.
4. Bykov, V.M. (1997). Liderstvo v prestupnykh gruppakh [Leadership in criminal groups]. *Zakonnost. M.*, 4, pp. 37-40. (in Russian)
5. Hryb, V.H. (2001). *Protyvodeistvye orhanyzovannoi prestupnosti* [Combating organized crime]. M.: YNFRA-M. (in Russian)
6. Stolbovyi, V.P. (2004). Pravova kharakterystyka orhanizatora, kerivnyka, lidera orhanizovanykh zlochynnykh uhrupuvan [Legal characteristics of the organizer, leader, leader of organized criminal groups]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho yurydychnoho instytutu MVS Ukrainy*. Lviv: LluI MVS Ukrainy, 1, pp. 124–146. (in Ukrainian)

Стаття: надійшла до редакції 17.11.2021
прийнята до друку 30.11.2021
The article: is received 17.11.2021
is accepted 30.11.2021

Бібліографія: Тома М. Г. «Злочинне лідерство» у проєкті Кримінального кодексу України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2021. Вип. 12 (24). С. 209-214. DOI: 10.33098/2078-6670.2021.12.24.209-214.

